

ERDÉLY

ALAPÍTVÁ 1892-BEN

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
– Kolozsvár 1891
Értesítője
Új sorozat, 2010/1.

Szerkesztők:
Tóthpál Tamás
(tothpal.tamas@gmail.com)
Kovács Zsuzsa
Lőrinczi István

Februári rendezvények

■ **Január 30–február 3. (szombat–szerda):** Téli, sátoros Meszes gerinc túra a Pestkörnyéki Kárpát Egyesület és a kolozsvári EKE közös szervezésében. Érdeklődni: Fazakas Ferencnél, tel. 0752-640319.

■ **Február 3. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta, tel. 0748-036290.

■ **Február 3. (szerda):** Közgyűlés 18 órától az Apáczai-líceumban.

■ **Február 6. (szombat):** Autóbuszos kirándulás: Magyarlapád, Enyedszentkirály, Tompaháza. Indulás 6.45 órakor a Széchenyi téri Flip elől. Túravezető: Kovácsné Diószegi Zsuzsa, tel. 0264-456010, vagy 0740-067977.

■ **Február 6. (szombat):** Ózek völgye (18 km). Találkozás 9 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Feischmidt János, tel. 0722-542360.

■ **Február 6. (szombat):** Györgyfalvi erdő (10 km). Találkozás 10 órakor a 32-es autóbusz Alverna végállomásán. Túravezető: Sáska Pál, tel. 0264-441154.

■ **Február 7. (vasárnap):** Séta a Bükkben (10 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Bagaméri Tibor, tel. 0742-776930.

■ **Február 7. (vasárnap):** Negreni, Ponor mező, felfedező túra. Találkozás 7.20 órakor a nagyállomás előtt. Túravezető: Vlád Pál, tel. 0264-435866.

■ **Február 10. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta, tel. 0748-036290.

■ **Február 11–14. (csütörtök–vasárnap):** Mikrobuszos kirándulás Debrecenbe. Indulás 7 órakor a Széchenyi téri Flip elől. Túravezető: Kovácsné Diószegi Zsuzsa.

■ **Február 13. (szombat):** Csillaghegy (10 km). Találkozás 10 órakor a távolsági autóbuszállomás előtt. Túravezető: Márton Erzsébet, tel. 0742-037179.

■ **Február 13. (szombat):** Városnézés: Mikó-kert, Sétatér. Találkozás 10 órakor a Mátyás szobor előtt. Túravezető: Szőcs Miklós, tel. 0264-550310, vagy 0740-061741.

■ **Február 14. (vasárnap):** Mikrobuszos kirándulás Kisbányára. Indulás 7 órakor a Széchenyi téri Flip elől. Túravezető: Vlád Pál, tel. 0264-435866.

■ **Február 14. (vasárnap):** Négyszög, István forrás (12 km). Találkozás 10 órakor a Mező utcai körforgalomnál. Túravezető: Kiss János, tel. 0364-807639.

■ **Február 15. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta, tel. 0748-036290.

■ **Február 17. (szerda):** Túravezetők tanácskozása 17 órától a székházban.

■ **Február 20. (szombat):** Autóbuszos kirándulás Kisbányára. Indulás 7 órakor a Széchenyi téri Flip elől. Túravezető: Szőcs Miklós, tel. 0264-550310, vagy 0740-061741.

■ **Február 20. (szombat):** Majláth kút (20 km). Találkozás 9 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta, tel. 0748-036290.

■ **Február 21. (vasárnap):** Leányvár, Gorbó gerinc (14 km). Találkozás 9 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Feischmidt János, tel. 0722-542360.

■ **Február 21. (vasárnap):** Az ifjúsági csoport túrája: vonatos kirándulás a malomszegi Jeges barlanghoz (gyalog 18 km). Találkozás 7.20 órakor a nagyállomás előtt. Túravezető: László Györgyi, tel. 0264-544077, vagy 0727-192841.

■ **Február 21. (vasárnap):** Vonatos kirándulás: Szucság, Nagytelek patak, Hegyes hegy, Lomb (gyalog 22 km). Találkozás 7.20 órakor a nagyállomás előtt. Túravezető: Vlád Pál, tel. 0264-435866.

■ **Február 24. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta, tel. 0748-036290.

■ **Február 27. (szombat):** Xántus János emléktúra a Cérnaforráshoz (10 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Szatmári Béla.

■ **Február 27. (szombat):** VI. EKE-gyereksíverseny Kisbányán. Szervező: Veres Ágnes, tel. 0723-159000, email: gyopar@eke.ma

■ **Február 28. (vasárnap):** Mikrobuszos kirándulás Kisbányára. Indulás 7 órakor a Széchenyi téri Flip elől. Túravezető: Vlád Pál, tel. 0264-435866.

■ **Február 28. (vasárnap):** Szénafüvek, Morgó, Tekintő (20 km). Hunyadi Mátyás jelvénytérítő túra. Találkozás 9.30 órakor a kisállomás előtti villamosmegállóban, vagy 10 órakor a Zöld békánál. Túravezető: Kiss János, tel. 0364-807639.

■ **Február 28. (vasárnap):** Görbe túra (10 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Bagaméri Tibor, tel. 0742-776930.

■ **Február 28. (vasárnap):** Jósika kilátó (15 km). Találkozás 10 órakor a kisállomás előtti villamosmegállóban. Túravezető: Szabó István, tel. 0748-140551.

■ **Március 3. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta, tel. 0748-036290.

■ **Március 3. (szerda):** Közgyűlés 18 órától az Apáczai-líceumban.

■ **Március 6–7. (szombat–vasárnap):** Autóbuszos kirándulás: Talmács, Felek, Kerc, Bálea jégszálló. Túravezető: Szőcs Miklós, tel. 0264-550310, vagy 0740-061741.

■ **Március 19–21. (péntek–vasárnap):** Miskolc, Miskolctapolca. Túravezető: Kovácsné Diószegi Zsuzsa, tel. 0264-456010, vagy 0740-067977.

■ **Május 14–22.** Szicíliai körút. Túravezetők: Fehér Zsuzsa és Kovácsné Diószegi Zsuzsa. Jelentkezni és előleget fizetni február 8-ig.

■ **Szolgálatos napok a székházban:** hétfőn és szerdán 17–18, kedden 11–13 óra között. **EKE fotóklub:** minden kedden 17 órától a székházban. **Könyvtár:** minden csütörtökön 17–18 óra között a székházban. Rendezvényeinkre minden érdeklődőt szeretettel várunk!

RESTITUTIO

■ Rovatunk célja egyesületünk hajdani hírlapíróinak, avagy a turistatársadalom más nagyjainak ki nem adott, vagy másutt kiadott írásainak „visszaszolgáltatása” olvasóink felé az egyesület folyóiratában. Ezúttal dr. Ferenczy Sándor (1901–1945) természetudós-tanár, az Erdély 1933–35 közötti szerkesztőjének az 1940-es bécsi döntést követően megjelent valóságos kortörténeti dokumentumából – Kolozsvári útmutató földtani, őslénytani, történelmi és természetrajzi vonatkozásokkal (Kolozsvár, 1941) – idézzük fel Kolozsvár környékének nem is olyan rég még gazdag, de napjainkra jórészt letűnt állatvilágát. Elgondolkozhatunk azon, hogy további 70 év múltával, áldástalan tevékenységeink folytán, mennyire fogyatkozhat meg az is, ami még megmaradt.

Kolozsvár környékének állatvilága

■ Egy vidék növényvilágának változatossága sok tekintetben befolyásolja az állatvilág fajainak számbeli gazdagságát is. Kolozsvár városától nyugatra a tölgy régió kezdődik, s délnyugati irányban a „Bükk”-ben bükk övezettel folytatódik. Keleti és északi irányban az úgynevezett fátlan mezőséggel van határolva, amely teljesen puszta jellegű. Ezek a növényökológiai tényezők magyarázzák meg azt, hogy a Bükkben 1922-ig még előfordult a Gímszarvas (*Cervus elaphus*). A vaddisznó (*Sus scrofa*) még ma is megtalálható. Ritkán ugyan, de a Nyuszt (*Mustela martes*), mint a Menyétfélék egyik képviselője, előkerül. Az őz közönséges állat. A nyúl, róka, borz, mókus két féle pelével, egynéhány egér és pocok fajjal képviselik a kisebb emlősök csoportját. A farkas kóbor ragadozó lévén nagy telek alkalmával hol itt, hol amott jelentkezik. A Szamos menti élettérnek négy jellegzetes ragadozóját említjük meg: Vidra, Görény, Hermelin és Menyét. A Szénafüvek emlősellatai közül ki kell emelnünk a Földi kutyát (*Spalax typhus*) és a Csíkos egereket (*Sicistinae*). Kolozsvár környékén összesen 53 féle emlős állat fordul elő. A madarak osztálya jóval gazdagabb, megemlítésre méltó az itt lőtt Sárjáró (*Platirhincha limicola*), Kis héja (*Accipiter brevipes*), Nagybukó (*Mergus merganser*), ugyancsak téli időben a Kis sólyom (*Falco aesalon*), Csonttollú madár (*Bombicilla garrula*), Fenyőpinty (*Fringilla montifringilla*). A Bükkben felrebbenő Császármadarat a Szénafüveken, nyáron egy-egy magasban kerिंगő Barátkeselyű (*Vultur monachus*) helyettesíti. A Kolozsvár környéki Kékes rétihējáról (*Strigiceps cyaneus*), Gyászos cinegéről (*Parus lugubris*), Lappantyúkról (*Caprimulgus europaeus*), Partifecskekről (*Hirundo cahirica*), Kék csókákról (*Coracias garrula*) vagy a pompás színezetű Jégmadárról (*Alcedo ispida*), Úrali bagolyról (*Syrnium uralense*) vagy a Szénafüveken előforduló Fekete gólyáról (*Ciconia nigra*) vajmi keveset tud Kolozsvár közönsége. Sőt még a sokszor tízezernyi számban a város fölött röpködő vetési varjúkat a közöttük két vagy három százalékban levő csókákról nevezi el. A város környéki állandó és átmeneti madárfajok száma 201!

A csúszómászó állatok csoportjából említést érdemel a Szamos-parti részeken a Vízi sikló, a Kányafői meleg oldalakon a Rézkígyó (*Coronella austriaca*). Van két mérges kígyója is a város környékének: a Keresztes vipera (*Pelias berus*) a Szentjánoskúttól kezdődőleg a Bükk erdőn keresztül az Öreg havas felé 1750 tengerfelszíni magasságig megtalálható; a Rákosi vipera (*Vipera Ursini*) a kolozsvári Szénafüveken. Marása már többször okozott halálos szerencsétlenséget. A Zöld gyík (*Lacerta viridis*), Fűrge gyík (*Anquis fragilis*) úgy a mezei, valamint az erdei környezetben előfordul.

Az Amphibiák osztálya a farkos és farkatlan kételtűek néhány fájával van képv-

selve. Ezek közül megemlítésre méltó a Tarajos götte (*Triton cristatus*), Kecse béka (*Rana esculenta*), Leveli béka (*Hylea arborea*), Tűz és Sárgahasú unka (*Bombinator igneus* és *pachipus*). Elég ritka a Varangyos béka.

Kolozsvár környékének halvilága a Márna szintjéhez tartozik. A városi vízművek táján Szászfenes közelében nem ritkán akad egy-egy Havasi pisztráng (*Salmo fario*) vagy némelykor Pénzes pér (*Thimallus vulgaris*) is, de a szintájnak megfelelőleg a mérges ikrájú, szálkás, de azért jóízú húsú, 2 kg súlyt elérő Rózsás márna (*Barbus fluviatilis*) a fő hala. A város feletti vizekben igen gyakori a Menyhal (*Lotta vulgaris*). Közönséges a Petényi márnaja (*Barbus Petényi*). A Nyúldomolykót (*Squalius leuciscus*) sokan összetévesztik a Fejes domolykóval. Régebben volt Csuka (*Exox lucius*) is, igen szép példányok kerültek horogra a Sodor réten levő Kremnitzky tavak mentén. Szászfenes közelében megtalálható a Körszájú halak (*Ciclosomata*) egyetlen képviselője, a Planeri ingolája (*Petromizon Planerii*). Az alig öt vagy hat cm-nyire megnövő Fűrge cselle még a Szentjános kúti pataokban is bőven található. Gyakoriság és a halászat szempontjából alig játszik kisebb szerepet a Fejes domolykó (*Squalius cefalus*). Köznyelven Sütő név alatt szerepel, nem ritkán 2,5 kg súlyú példányok is horogra akadnak. Szálkás húsú hal a Leánykoncér (*Leuciscus virgo*). Kifejlett orrú a Paduc (*Chondrostoma nasus*). A közönségesebb halak közé tartozik, halászati szempontból nem nagy jelentőségű a Kövi csík (*Nemachilus barbatulus*), amely alig 15 cm hosszú. Ritkább az Orsóhal (*Asper streber*), már latin neve is elárulja a környezethez való nagy alkalmazkodó képességét. Város feletti vizekben él a Botos kölönte (*Cottus gobio*), nagy halak fogására kiváló csalétek. Csendesebb, mélyebb vizekben található még a Fenékjáró küllő (*Gobio fluviatilis*). Az idáig felsorolt halak közül a legszínompásabb, egyben a legkevésbé élvezhető húsú (keserű) Szivárványos ökle (*Rhodeus amarus*) alig nő meg hat-nyolc cm-re. Város alatti vizekben él a Szélhajtó küsz (*Alburnus lucidus*), melynek pikkelyeiben levő dús guanin kristályok hasi részének ezüstfehér csillogását idézik elő.

Mielőtt a gerinces állatok csoportját lezárnám, még egy pár kövületről kell megemlékeznem: ilyenek a Mamut csontváz részek, a monostori kőbánya szélén Nyérc (*Mustella lutreolla*) koponya, melyek az itt élt ősembernek valamikor kortársai voltak.

A Gerinctelen állatok rövid jellemzése is a legnehezebb feladatok közé tartozik, hiszen csak bogarakból több mint kétezer faj ismeretes. Egy néhányat mutatóványképpen mégis felsorolunk. Szamosban elég kevés számban él a Folyami rák (*Astacus fluviatilis*). Hójában kerül elő leggyakrabban a Szarvasbogár. Szénafüveken a Csíbor, Bükkben a Szentjános bogár. A város alsó feliben levő tavakban él a kopoltyús Mocsári csiga és az Orvosi pióca. Nemritkán az édesvízi hidra is előfordul.

Kolozs megye kastélyai és várai túrasorozat II.

Kolozs megye déli részében, Tordaszentlászló–Jára völgye–Ara-nyosszék–Kolozsvár útvonalon (140 km) szervezte meg a kolozsvári EKE a Kolozs megye kastélyai és várai túrasorozat második kirándulását november 28-án.

DÉNES GYULA ZSOMBOR

Szép időben volt része a Szabó István (Tubi) vezette társaságnak, ami főleg a két rövidebb, gyalogos szakaszt tette élvezetessé. Kolozsvárról, Szászfeneszen keresztül Tordaszentlászlóra érkeztünk, ahol első megállónk nem járt sikerrel. A neogótikus Jósika-Mikes-Széchen kastély – egyébként gyönyörű ötvösmunka – kapujára táblát függesztettek: „Karantén, belépni tilos!”. Kézenfekvő, hogy az újinfluenza-veszélytől óvják a jelenleg itt működő tudószanatórium beutaltjait. Ezért a 63 szobás, tornyos, háromszintes főépületről csak kívülről tudunk egy pár részletet felvázolni. Mivel a rossz soha sem jön egyedül, a szentlászlói kis kalotaszegi néprajzi és helytörténeti múzeumi gyűjteményt sem láthattuk. Ugyanis az épület, falusi tájház, tatarozás miatt zárva volt.

Utunkat gyönyörű időben folytattuk Magyarlétára. A falu központjából gyalog sétáltunk fel a Géczy-vár romjaihoz. A 3 km hosszú ösvény végén egy sziklatömbön van a vár, mely 780 m magasságból nyújt gyönyörű kilátást a Jára-völgyére. Az 1241-es tatárjárás után az okiratokban „Castrum Leta” néven említett erődítmény menhelyül szolgált Kolozs vármege központjának. A vármegegyén kívül a vár az idők folyamán II. Kálmán, Zsigmond magyar király, Hunyadi János tulajdonában is volt. Egy 1562-es ostrom idején a vár súlyosan megrongálódott, a pincében tárolt puskaapor robbanásának következtében. Nemes Géczy János 1569-ben építtette újra. Egy egész évszázadon át használta is családja. A vár a II. Rákóczy Ferenc vezette kuruc felkelés idejében semmisül meg. Azóta romos állapotban van.

Az Aranyos-völgyét a Jára-völgyének alsó kijáratán érjük el. Ettől lejjebb helyezkedik el Várfalva, Aranyosszék legnagyobb községe, öt faluval. A

helység nevét adó vár valamikor a falu határában lévő dombról uralta a környéket, mint Erdély egyik legrégebbi erődített települése, mely a régi római vár (castrum Torda) helyén épült. Első okiratos említése 1075-ből, I. Géza idejéből való, amikor sóvám címét kapta. Szerepe jelentős volt, felügyelete alá esett a vidék só és aranytermelése. A várat a XIII. század második felében hagyják el véglegesen, valószínűleg a tatárjárás következményeként, amikor szerkezete javíthatatlan romlást szenvedett. Érdekes és értékes leleteket hoztak felszínre a régészeti kutatások. Csak néhányat említsünk, az erődítmény keresztmetszeteként: X. sz. magyar, honfoglaláskori leletek; XI. sz. magyar pénzek; XII–XIII. sz. temetkezési maradványok, a tatárjárás nyomai. Az elpusztult vár helyett, 12 km-rel arébb, a mai Torda területén építettek új várat.

Várfalván még egy érdekeséget látogathattunk meg, az 1300-as évek elején épült templomot, az első unitárius templomként, amit az EKE Kolozs megyei vartúráin meglátogattunk. A templom eredetileg román stíluselemeit az idők folyamán gótikus elemek váltják fel.

Várfalva után Mészkö következik. Innen ereszkedünk le a Tordai-hasadék kijáratához. A kis társaság a Hesdát patak partján gyalogolja át a természeti csodát, elhaladva a Nagy és Kis Balika várak alatt. Ezt a két erődítményt valószínűleg az 1241-es mongol betörés után, természetes barlangokból alakították ki. A Nagy Balika egy L alakú barlang, három helységgel. Több mint 100 ember elszállásolására alkalmas. A barlang bejáratát 10 m magas, 1,9 m vastag fal védi. A Kis Balika várának bejáratát szintén vastag fal védi. A II. Rákóczy Ferenc féle kurucfelkelésben egy Balika nevű ember, kis csapattal vesz részt a labancok elleni harcokban, melynek leve-

KOVÁCS ZSUZSA FELVÉTELEI

Az aranyosgerendi Kemény-kastély

rése után a Tordai-hasadékba vonul vissza és betyárként harcol tovább. Ő építette ki itt a két várat – tartja a legenda.

Miután csoportunk átgyalogolt a hasadékon, a magyarperterdi bejáratnál már várt mikrobuszunk. Szinden és Tordán keresztül érkeztünk túránk utolsó állomására, Aranyosgerendre, a Kemény-Bánffy, avagy Aranyosmenti kastélyhoz. Az aranyosgerendi uradalmi okiratokban már 1268-ban szerepel. Az épületet és a közelében lévő templomot valamivel később, 1270–1290-ben említik. A Habsburg féle hatóságokkal való viszály következtében a Gerendi család elveszti a tulajdonát, mely 1579 után a Jósika és a Sarmasággy családok birtokába kerül. 1630-ban Kemény Boldizsár megvásárolja, 1702-ben, majd 1824-ben nagy építkezési munkálatok folynak itt. Kun, Zichy, Bánffy tulajdonosok váltakoznak, míg 1949-ben államosítják. Bánffy István 2003-ban kapja vissza, majd a gerendi Bánffy Kastély

Egyesületnek adományozza. A lakott részből csak a kétszintes erdélyi barokk épület maradt fenn, két hatszögletű toronnyal, 44 szobával, a homlokzatokon 78 mértani díszítésű ablakkal. Kolozs megye egyik legnagyobb, viszonylag épen fennmaradt kastélya nem szívederítő látvány. A kastély melletti épületben szociális programot bonyolítanak, árva gyerekek-fiatalok élnek ott, igen szerény körülmények között. Majdnem minden ablak rámástól hiányzik, az épület maga sártenger közepén szomorkodik. A látvány abszurditását tetőzik az ablaküregekben kifestett perzsaszőnyegek, a bejárat előtti sárban nyugati gyártmányú luxusgépkocsik. Szinte hihetetlen, hogy 2009-ben egy EU tagállamban ilyen állapotban legyen egy műemléképület, amely európai hírv turista objektum lehetne.

De az már bebizonyosodott, hogy minden jó, ha jó a vége, legalább is kis turista társaságunk szemszögéből. Ez pedig,

az 1290-ben épült református templom által nyújtott látványosságnak köszönhetően. Nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy megyénk egyik legértékesebb, eredeti építészeti elemeket, díszítéseket tartalmazó, korabeli vésett szövegekkel díszített műemléképülete. A nyugati kapu, a sekrestyeajtó az építkezés befejezését jelölő 1290-es évszámmal, a szentély karéjos kőablakával, vagy a faragott pillérek, gótikus ablakok, az előkerült freskórészletek, a Kemény Sámuel és Bethlen Kata címereivel díszített kőszószer, vagy a Bolyai-kályha, megannyi látnivaló. De még az 1990-es felújításkor készített, népi díszítőelemeket tartalmazó új, kazettás mennyezet is felejthetetlen látvány. Jókedvűen, értékes élményekkel gazdagodva értünk haza Kolozsvárra. A négy túrát magába foglaló Kolozs megyei kastélyok sorozatában 2010-ben a megye északi, majd keleti részeit fogjuk felkeresni, a túrákra szívesen látunk mindenkit, új túratársakat is.

A Géczy-vár romjai

A Tordai-hasadék